

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie**

**ZPŮSOBY A MOŽNOSTI DRAMATICKÉ VÝCHOVY JAKO
SAMOSTATNÉHO PŘEDMĚTU NA 1. STUPNI ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

České Budějovice 2011

Vedoucí diplomové práce:

MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

Vypracovala:

Svobodová Ivana

Anotace

Cílem diplomové práce „Způsoby a možnosti dramatické výchovy jako samostatného předmětu na 1. stupni ZŠ“ je, pomocí literatury a názorů učitelů a žáků, zjištění jejich představ o dramatické výchově jako samostatném předmětu.

První část se zaměřuje na průřez názorů z teoretické literatury se zaměřením pro děti v mladším školním věku. Důraz klade na dramatickou výchovu jako na samostatný předmět, nikoliv jako metodu vyučování.

Druhá část pomocí dotazníků zjišťuje představy žáků a učitelů 1. stupně ZŠ o samostatném předmětu dramatická výchova ve třech základních školách.

Třetí část popisuje vlastní představu samostatného předmětu dramatická výchova na 1. stupni ZŠ na základě literatury, vyhodnocených dotazníků a vlastních zkušeností.

Annotation

The target of the diploma thesis „Methods and possibilities of drama education as a separate school subject at first degree of elementary school“ is to find out what is teacher's and pupil's idea of drama education as a separate school subject, based on their opinions and available literature.

The first part focuses on common opinion from literature which targets low-aged pupils. It points out drama education as a separate school subject, not as a method of teaching.

The second part searches for ideas of teachers and pupils from the first degree of elementary school about drama education as a separate school subject, using questionnaire form at three different schools.

The third part describes personal proposition of drama education as a separate school subject at first degree of elementary school, based on literature, evaluated questionnaires and personal experiences.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/19 98 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

29. dubna 2011

Ivana Svobodová

Děkuji panu MgA. Stanislavu Sudovi Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení při zpracování mé diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala učitelům a žákům za jejich ochotu a výbornou spolupráci.

OBSAH

Úvod

1. Dramatická výchova.....	9
1.1 Vymezení pojmu.....	9
1.2 Historie dramatické výchovy.....	10
1.3 Dramatická výchova jako samostatný vyučovací předmět.....	11
1.4 Dramatická výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.....	12
 2. Dramatická výchova v pojetí Evy Machkové.....	16
2.1 Proces, produkt a složky dramatické výchovy.....	16
2.2 Role pedagoga.....	20
2.3 Problematika chování žáků v hodinách dramatické výchovy.....	22
2.4 Improvizace, hry a cvičení.....	24
 3. Dramatická výchova v pojetí Miloslava Dismana.....	25
3.1 Metodika dramatické výchovy.....	25
3.2 Cvičení a hry v dramatické výchově.....	28
 4. Shrnutí.....	30
 5. Způsoby a možnosti dramatické výchovy jako samostatného předmětu na 1. stupni ZŠ.....	31
5.1 Výzkumná práce.....	31
5.2 Charakteristika dotazovaných škol.....	33
5.3 Vyhodnocení dotazníků pro učitele 1. stupně ZŠ.....	34
5.4 Vyhodnocení rozhovoru s učiteli 1. stupně ZŠ.....	47
5.5 Vyhodnocení dotazníků pro žáky 2. – 5. tříd ZŠ.....	48
5.6 Shrnutí výzkumné práce.....	59

6. Vlastní představa samostatného předmětu dramatická výchova.....	62
6.1 Napodobovat či tvořit?.....	62
6.2 Práce vedoucího.....	62
6.3 Cvičení a hry.....	63
6.4 Dramatická hra.....	65
 Závěr.....	67
 Seznam použité literatury.....	69
 Internetové zdroje.....	70
 Přílohy.....	71
A) Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ	71
B) Dotazník pro žáky 2. – 5. ročníků ZŠ.....	74
C) Seznam tabulek a grafů.....	75
D) Seznam obrázků.....	78

ÚVOD

Téma mé diplomové práce „Způsoby a možnosti dramatické výchovy jako samostatného předmětu na 1. stupni ZŠ“ jsem si zvolila, protože mě rozmanitost tohoto předmětu zaujala, přiměla k hlubšímu prostudování a vzbudila zájem tento předmět vyučovat.

V první kapitole mé diplomové práce se zaměřím na samotné vymezení pojmu a historii dramatické výchovy. Dále zmíním pojem dramatická výchova jako samostatný vyučovací předmět a dramatická výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

V druhé kapitole se zaměřím na pojetí dramatické výchovy Evy Machkové: co je produktem, jaké jsou složky dramatické výchovy a její hlavní cíle. Dále zohledním roli pedagoga jako vedoucího skupiny a problematiku chování žáků.

Ve třetí kapitole zobrazím pojetí dramatické výchovy Miloslava Dismana, jeho metodiku, postupy a náměty.

Čtvrtá část bude obsahovat vlastní výzkumnou práci. Zde budu zjišťovat představy učitelů a žáků 1. stupně ZŠ o samostatném předmětu dramatická výchova. Výzkum provedu dotazníkovou metodou, určenou jak pro žáky, tak i pro učitele. Budu prošetřovat, zda by tento předmět uvítali na svých školách, jak by měl vypadat a jakým způsobem by v něm pracovali. Dále bych se chtěla dozvědět, zda by učitelé dramatickou výchovu chtěli vyučovat a na co by se v hodinách nejvíce zaměřili, popřípadě provedu s učiteli nestrukturovaný rozhovor, který mi objasní jejich názory uvedené v dotaznících. Dotazníky zadám a pozorování provedu na třech základních školách ve Středočeském kraji, na ZŠ v Postupicích, ZŠ v Benešově a ZŠ ve Vlašimi.

V poslední části se pokusím na základě literatury, vyhodnocení dotazníků a na základě vlastní zkušenosti načrtnout vlastní představu samostatného předmětu dramatická výchova na 1. stupni ZŠ.

1. DRAMATICKÁ VÝCHOVA

1.1 Vymezení pojmu

Dramatická výchova je jeden z pěti oborů estetické výchovy a výchovy uměním (vedle výchovy literární, výtvarné, hudební a pohybové/taneční), v němž se pracuje s prostředky a postupy divadelního umění, především s mimetickou hrou (rolovou hrou, hrou v roli). (http://cs.wikipedia.org/wiki/Dramatická_výchova)

Dramatická výchova je improvizovaná, k předvádění neurčená a na vnitřní proces práce orientovaná forma dramatu, v níž jsou účastníci vedeni vedoucím k představování si, hraní a reflektování lidské zkušenosti. (Josef Valenta, Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik, 1999, s. 18)

Dramatická výchova je prostředkem podporujícím osobnostní a sociální rozvoj žáků. Využívá dramatické inspirace a schopnosti člověka jednat v navozených situacích obdobně jako ve skutečných. Vytváří pro žáky příležitost znovuprožívat nebo zažívat situace, s nimiž se setkávají nebo mohou setkat v životě. Učí je orientovat se v nich, hledat řešení a rozhodovat se, přijímat různé role, lépe projevodit a chápat city, myšlenky, názory i motivy jednání jiných lidí. Podporuje hledání společných hodnot, vzájemné porozumění a spolupráci. (Jan Průcha, Eliška Walterová, Jiří Mareš, Pedagogický slovník, 2003, s. 50)

Dramatická výchova může být zájmovou činností, vedoucí většinou k veřejné produkci nebo samostatným školním předmětem. Může však také být metodou výuky různých předmětů, metodou rozvíjení osobnosti dětí a osvojování obecně lidských dovedností. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 9)

1.2 Historie dramatické výchovy

Prvky dramatické výchovy se objevovali už ve středověku. Významný vliv na její rozvoj u nás měl Jan Amos Komenský. V úvodu ke knize *Shola ludus* (Škola na jevišti) poznáváme jeho pojetí divadla : „*je obrazem života – hra na jevišti je příkladem pro život*“, „*mládež, která je určena k veřejným službám, naučí se odkládat neobratný ostych, naučí se obratně mluvit a zvykne si kteroukoliv úlohu se ctí hrát.*“ (Miloslav Disman, Vratislav Kubálek, Dětský přednes a dramatický projev, 1968, s. 101)

Eva Machková, která byla přínosem pro rozvoj dramatické výchovy u nás, popsala historii dramatické výchovy od poloviny šedesátých let minulého století takto (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 7 – 9): Kvalifikovaní herci, kteří se začali věnovat práci v literárně dramatických oborech lidových škol umění, hledali odpověď na otázku: „Jak pracovat v takových dětských divadelních souborech?“ Do té doby byly dětské dramatické aktivity zjednodušeným napodobením divadelní tvorby dospělých. Chtěli najít jinou metodu, která by specifikovala dětskou tvorbu divadelní činnosti. Soustředili se na metodiku práce uvnitř skupiny a na její rozvíjení. Byla založena každoroční národní přehlídka v Kaplici, kde se především kladl důraz na metodiky práce s dětmi.

Na konci sedmdesátých let minulého století připravil Ústav pro kulturně výchovnou činnost dálkový dvouletý kurz pro učitele a vedoucí dětských divadelních a loutkařských souborů.

V osmdesátých letech minulého století se metodika dramatické výchovy prohlubovala a zdokonalovala. Konaly se různé semináře a kurzy. V tomto období byl kladen větší důraz na rozlišování žánrů a témat dětského projevu. Dramatická výchova byla zavedena do učebních plánů středních pedagogických škol a v mateřských školách do výchovného programu. Úřady

se o to v té době moc nezajímaly, proto se mohla dramatická výchova vyvíjet svobodně.

V roce 1990 se díky demokracii dramatická výchova dostává do mateřských, základních, středních i vysokých škol. Promítá se do vyučování na 1. stupni, v některých předmětech i na 2. stupni základních škol. Objevuje se i jako volitelný předmět. Začalo vznikat specializované vzdělávání učitelů dramatické výchovy – na DAMU v Praze i JAMU v Brně. Na řadě pedagogických fakult vznikla specializace pro dramatickou výchovu ve studiu učitelství 1. stupně.

1.3 Dramatická výchova jako samostatný vyučovací předmět

Dramatická výchova se jako samostatný vyučovací předmět se zaměřením všeobecně vzdělávacím, estetickovýchovným a osobnostně sociálním uplatňuje na 1. i 2. stupni základní školy i na škole střední.

Na 1. stupni základní školy má dramatická výchova jako vyučovací předmět dobré podmínky, dané věkem dětí. Je možné využít jak přirozené dětské schopnosti vstupovat bez obtíží do symbolické hry, tak faktu vstřícnosti většiny dětí vůči škole a autoritě v této fázi. Snadno hru přijímají, snadno se nadchnou pro zajímavou aktivitu. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 199)

Žáci jsou v tomto ještě nízkém věku opravdu bezprostřední. Mají velkou fantazii, kterou potřebují nějak uplatnit. Je těžší vyučovat dramatickou výchovu u starších žáků. Hlavně kvůli jejich odlišnému vnímání – okolí, vyučujícího, ostatních spolužáků, úkolů.

Do většiny tříd 1. stupně školy docházejí děti bez jakéhokoli výběru, tedy i děti s handicapem. Dramatická výchova je prostředkem, jak lze tyto

handicapy vyrovnávat nebo zmírňovat a nabízet dětem cestu k adaptaci na školu a na společnost obecně. Funkce dramatické výchovy je tu tedy ve značné míře socializační.

Prioritou dramatické výchovy na prvním stupni základní školy je osobnostní a sociální rozvoj žáků, uplatnění tvořivosti, samostatnosti myšlení, komunikace, kontaktu a kooperativnosti. Současně dramatika obohacuje estetickou a uměleckou výchovu o základní dramatické dovednosti, kultivuje vyjadřování žáků, posiluje morální výchovu, je protiváhou verbálnímu a racionálnímu typu učení. Může být spojena – zejména ve vyšších ročnících – s veřejným vystupováním vhodného typu a přiměřeného rozsahu. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 199)

1.4 Dramatická výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

Jedna ze vzdělávacích oblastí RVP je Umění a kultura. Ta je zastoupena vzdělávacími obory Hudební výchova a Výtvarná výchova. Vzdělávací oblast lze rozšířit o doplňující vzdělávací obor Dramatická výchova, který je možno na úrovni školního vzdělávacího programu realizovat formou samostatného vyučovacího předmětu, projektu, kurzu apod. (http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf, s. 64)

Dramatická výchova, jako doplňující vzdělávací obor umožňuje žákům vyjadřovat a prezentovat své postoje, přijímat role a zkoumat témata a situace na základě vlastního jednání. (http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf, s. 95)

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Dramatická výchova na 1. stupni

Očekávané výstupy žáka – 1. období:

- zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých
- rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná
- zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání
- spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních
- reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)

Očekávané výstupy žáka – 2. období:

- propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy
- pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat
- rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav
- pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků
- prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků
- reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy

Učivo:

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY DRAMATICKÉHO JEDNÁNÍ

- psychosomatické dovednosti – práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace
- herní dovednosti – vstup do role, jevištní postava
- sociálně komunikační dovednosti – spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení

PROCES DRAMATICKÉ A INSCENAČNÍ TVORBY

- náměty a témata v dramatických situacích – jejich nalézání a vyjadřování
- typová postava – směřování k její hlubší charakteristice; činoherní i loutkářské prostředky
- dramatická situace, příběh – řazení situací v časové následnosti
- inscenační prostředky a postupy – jevištní tvar na základě improvizované situace a minipříběhu; přednes
- komunikace s divákem – prezentace, sebereflexe

RECEPCE A REFLEXE DRAMATICKÉHO UMĚNÍ

- základní stavební prvky dramatu – situace, postava, konflikt
- současná dramatická umění a média – divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba
- základní divadelní druhy – činohra, zpěvohra, loutkové divadlo, pohybové a taneční divadlo

(http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf, s. 88)

Všechny tyto prostředky, postupy a získané dovednosti by měly být vidět ve výsledku, kterého chceme dosáhnout, tj. v přednesu, scéně, divadelním představení aj.

2. DRAMATICKÁ VÝCHOVA V POJETÍ EVY MACHKOVÉ

2.1 Proces, produkt a složky dramatické výchovy

Produkt dramatické výchovy

Produktem v dramatické výchově je jakékoli veřejné vystupování. Jestliže se s produktem – představením počítá od začátku, je struktura činnosti odlišná a proces je jako celek přizpůsoben tomuto záměru. To odpovídá praxi specializovaných zájmových skupin a dětí z uměleckých základních škol. Pak proces nesměruje k produktu nejkratší a nejefektivnější cestou, jako tomu bývá v divadle, jehož smysl je produkovat pro publikum. Proces by měl být plnohodnotný z hlediska zúčastněných dětí a umožňovat jim plnou aktivitu, tvořivost, spoluúčast na vytváření inscenace, experimentace, emocionální účasti na práci a jejího prožitku. Divadelní představení s dětmi tedy nelze jenom nacvičit. Je potřeba, aby vznikalo za spoluúčasti dětí. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 15-16)

Tento předmět se neobejde bez krásné tvořivosti dětí a jejich nadšení pro hru. To tvoří podstatu záměru. Kdybychom tuto důležitou věc obešli, zničíme podstatný cíl tohoto předmětu. Jednalo by se o pouhé nacvičené chování a potlačení přirozenosti dětí.

Složky dramatické výchovy a jejich cíle

Proces má v dramatické výchově několik složek, které nelze oddělovat.

První okruh tvoří **osobnostní rozvoj**. V hrách a cvičeních se rozvíjí uvolnění a soustředěnost, odstraňují se zábrany a sebeuvědomování, zcitlivuje

se vnímání a schopnost objevování sama sebe i okolního světa. Prohlubují a obohacují se pohybové dovednosti a schopnost výrazu pohybem. Uvolňuje se a rozvíjí obrazotvornost a tvořivost, rytmické cítění. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 16-17)

Zmíněné vlastnosti a dovednosti se v dětech přirozeně objevují a vyvíjí samy s postupným objevováním svého okolí.

Cíle dramatické výchovy týkající se osobnostního rozvoje:

- osvojit si pozitivní hodnoty a postoje,
- osvojit si nezávislé myšlení a vyjadřování vlastních myšlenek,
- umožnit sebevyjádření prostřednictvím umění,
- dosáhnout pozitivního sebepojetí,
- naučit se řešit problémy,
- kontrolovaně uvolnit emoce, vyhrát se z nezralých postojů,
- svobodně rozvíjet a uplatňovat nápady,
- rozvíjet obrazotvornost, fantazii, tvořivost,
- rozvíjet vnímavost,
- rozvíjet vyjadřovací schopnosti, verbální i neverbální komunikace.

(Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 36)

Dramatická výchova se tedy z hlediska osobnostního rozvoje snaží, co nejlépe využít bezprostřednost projevení dítěte. Mělo by se přestat bát svého vyjadřování.

Druhý základní okruh tvoří v dramatické výchově **rozvoj sociální**, tj. hry a cvičení kontaktu a sociální komunikace, skupinové citlivosti a dynamiky. Především je potřeba odstraňovat sklony nevnímat druhého. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 16-17)

Do tohoto okruhu činností patří různá cvičení kontaktu a komunikace jako např. nonverbální dialogy či užití zástupné a umělé řeči, četná cvičení důvěry, koordinace zvuku, hlasu a pohybu celé skupiny. Patří sem však také námětové hry a improvizace, které se bezprostředně zabývají sociálními vztahy, situacemi, dovednostmi, a to v té podobě, s jakou se běžně setkáváme v životě, ne tedy zprostředkované uměleckým obrazem, metaforou. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 18)

Cíle dramatické výchovy týkající se sociálního rozvoje:

- vyvíjet se k sociálnímu porozumění a spolupráci, k sociálnímu vědomí,
- dosáhnout vysoké úrovně tolerance,
- dosáhnout vysoké úrovně empatie, schopnosti vcítění hrou v roli,
- naučit se naslouchat druhým,
- dokázat spravedlivě ohodnotit sebe i druhé,
- osvojit si práci ve skupinách, kooperaci.

(Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 36)

Z hlediska sociálního rozvoje se dramatická výchova snaží o to, aby si dítě uvědomovalo rozdílnost vnímání ostatních a podle toho jednalo.

Okruh třetí tvoří **dramatická hra**, tj. námětová hra založená na mezilidském kontaktu a komunikaci, na setkávání různých lidských jedinců v situacích, osob, které na sebe vzájemně působí, řeší střetávání svých postojů a potřeb, přání a směřování a vytvářejí tak děje. V těchto hrách se situací a s dějem je různý stupeň osobní účasti hráčů a míry jejich „převtělení“.

Náměty pro dramatické hry mohou být různého původu: mohou si je vymyslet žáci nebo učitel, mohou být převzaty z reportáží a zpráv z tisku, z rozhlasu či televize, nebo z témat školní výuky, ale lze je stavět také na

literárních předlohách. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 19)

Žáci tyto náměty vidávají ve svém běžném životě, dnes téměř všude kolem sebe, a to nejen v kultuře, jako je např. divadlo, kino, ale také v mediálních prostředcích, jako je např. televize, internet, rádio, časopisy aj. Všechna tato média na ně mají vliv. Zda dobrý či špatný společnost dosud řeší a je pro ni stále otazníkem.

Cíle dramatické výchovy týkající se dramatické hry:

- uvést do divadelního umění, porozumět dramatičnosti a divadlu,
- uvědoměle vnímat umění a zajímat se o ně,
- osvojit si hru v roli, dramatické jednání,
- jednat přirozeně v improvizaci s dramatickým konfliktem,
- rozvíjet schopnost výrazu pohybem,
- rozvíjet schopnost komunikovat verbálně i neverbálně,
- zvládnout dramatický prostor.

(Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 36)

Dítě se pomocí dramatické hry naučí vcítit do postavy (role). V ní komunikuje, jedná a přizpůsobuje výraz pomocí své tvořivosti a fantazie. A tím dělá roli jedinečnou.

Všechny tři složky se v procesu tvořivé dramatiky prolínají, nicméně třetí okruh spíše navazuje na dva první, neboť jejich průběh a osvojení potřebných dovedností, postojů, schopností jsou předpokladem k zdárnému a dostatečně bohatému rozvíjení dramatických her. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 1992, s. 19)

Dramatická výchova v mateřské škole a na 1. stupni základní školy klade větší důraz na cíle týkající se právě osobnostního a sociálního rozvoje.

Dramatická výchova v divadelních souborech, v základní umělecké škole i jinde v zájmové činnosti, ale například i na gymnáziích staví na první místo cíle spíše dramatické a divadelní. Ale jedno bez druhého přestává být dramatickou výchovou. Nerozvíjíme-li hráče v jejich osobnostních rysech a sociálních vztazích, zůstane nám divadlo, nutno dodat, že většinou špatné. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 57)

Touto myšlenkou Eva Machková odpovídá na otázku, jak by učitelé měli správně postupovat a pracovat v předmětu dramatická výchova, aby plně rozvíjeli tvořivost dětí, která je v tomto období nejbohatší.

2.2 Role pedagoga

Vedoucí musí vždy dobře zvážit, kdy má hru podněcovat vlastními nápady, náměty, komentáři nebo popisy, a kde má hráčům ponechat volnost, aby si tematiku i řešení volili sami. Záleží to na vývojovém stupni skupiny i na okamžité situaci při hře.

Jestliže jsou náměty přidělovány, měly by převládat náhodné způsoby zadání. Zejména vlastnosti by neměl zadávat vedoucí, protože by v hráčích mohl vzbudit dojem názoru na jednotlivce, stereotypně mu dávat stejné úkoly a vývoj osobnosti tím brzdit.

Důležitým obsahovým prvkem dramatické výchovy je vytváření atmosféry hodiny, a tím postupně i dlouhodobějšího klimatu skupiny. Osvojování dobrých sociálních vztahů a dovedností je možné jen v uvolněné, souhlasné, přívětivé, demokratické atmosféře. Ta ostatně usnadňuje a zefektivňuje každé učení. Dodává totiž učícímu se pocit jistoty a úspěšnosti, které ho motivují. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 31)

Není to lehký úkol. Děti se tu jinak projevují než v jiných odborných předmětech. Neudrží takovou pozornost, je to pro ně něco jiného, zde se mohou projevovat. Je těžké je k něčemu vést, proto je tu velmi nutná výborná motivace od pedagoga, která děti nadchne.

V dramatické výchově hráči nikdy nesmějí mít obavy, že by se mohli zesměšnit nebo ztrapnit nebo že by si zvýšenou aktivitou přivodili nepříjemnosti, jako je zkoušení, napomínání, opravování. Proto se učitel nejen neposmívá a neokřikuje hráče, nekritizuje je a nenapomíná, ale také nepřipustí, aby na sebe takto navzájem reagovali členové skupiny. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 32)

Děti z tohoto většinou obavy nemají, spíše jsou rády středem pozornosti v roli komiků. Líbí se jim reakce diváků ve formě smíchu.

Ve skupině je nutno podporovat mnoha způsoby bohatství kontaktů a vztahů. Nejdůležitější a nejúčinnější je neustálé střídání sestav dvojic a menších skupinek. Neustálá výměna partnerství je v dramatické výchově důležitá z několika důvodů. Nejde jen o to, aby se nevytvářely izolované skupiny podle výkonnosti nebo úspěšnosti. Střídání partnerů je potřebné i pro práci samu. Při dramatické hře a cvičeních ve dvojicích nebo malých skupinách se hráči vzájemně ovlivňují a jeden od druhého přebírá podněty. Tak se obohacují a dovedou pak podněcovat hráče další. Utváří se klima skupiny i její nezaměnitelné rysy. Učitel přitom poznává děti v různých situacích a vztazích a z nových hledisek. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 32)

2.3 Problematika chování žáků v hodinách dramatické výchovy

Nutno říci, že mnohdy je v hodinách dramatické výchovy situace horší než v kterémkoli jiném školním předmětu. Mnohé děti, zejména jsou-li v jiných hodinách nuceny tiše sedět, provádět jen úkony, které jsou nařizeny a řešit je podle daného vzorce, vidí v dramatické výchově příležitost „vyřadit se“. (Eva Machková, *Jak se učí dramatická výchova*, 2004, s. 86)

Děti ochotně přijmou nabídku volnějšího způsobu práce, zaujme je i tematika, ale obtížně se soustředují, protože nejsou uvyklé sebekázni a tvořivé aktivitě. Někdy mohou tvořivou dramatiku chápat i jako výzvu k anarchii a k bezuzdnému dovádění. Projevuje se snaha upoutat pozornost „šáskováním“, komikou, předvádět svou nápaditost a vtipnost na úkor vnitřních prožitků a hlubšího soustředění. (Eva Machková, *Metodika dramatické výchovy*, 2005, s. 17)

V publikaci *Metodika dramatické výchovy* Eva Machková popisuje, jak by tyto situace učitelé měli zvládat.

Šáskování může učitel čelit především tím, že aktivity bude brát zcela vážně, jako důležitý úkol. Důležité je ovšem neposkytovat klaunovi podporu, zařazovat ho do skupin a stavět do situací, kde nebude mít vděčné publikum. A ovšem celým svým chováním i pochvalou hráčů, kteří se chovají přiměřeně situaci, jim názorně ukázat, jak se lze chovat vhodně. Popřípadě stojí za úvahu zavést ve skupině v rámci reflexe debatu o humoru, jeho podstatě a smyslu, o jeho zneužití či pokleslých podobách. (Eva Machková, *Jak se učí dramatická výchova*, 2004, s. 91)

Dramatika je svou podstatou aktivita, a proto děti, které jsou tiché, klidné, ale neaktivní si učitel dramatické výchovy všimne dříve než jeho kolegové. Jsou to děti, kterým chybí iniciativa, nápady, představivost a fantazie, a proto napodobují druhé, přejímají jejich řešení úkolů, nenavazují

kontakt, stydí se vystupovat, obávají se jakéhokoli projevu zájmu o svou osobu, jsou nesmělé, bez sebedůvěry nebo se nudí, jsou roztěkané. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 87)

Děti plaché a zakřiknuté potřebují mít vždy dostatek času na přípravu i na svoji reakci. Je možné jim dávat zpočátku úkoly, které je nepostaví do středu dění. Mají také být zařazovány do skupin, kde jejich nesmělé pokusy nebudou potlačeny příliš dominantním nebo příliš rychlým jedincem. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 89)

U některých dětí se časem jejich neaktivita a stydlivost rozplyne. Zvyknou si na průběh hodin i na kolektiv. Když se zapojí a zaberou do hry, na svou ostýchavost zapomenout. Zjistí, čeho jsou schopny a možná se jim jejich tvořivost zalíbí, i protože jsou náležitě odměněny ostatními z kolektivu.

Zvláštním případem jsou jedinci izolovaní nebo osamělí, kteří nejsou schopni volně a bez zábran navazovat vztahy ve skupině. Nejsnadněji se zapojí při razantních pohybových a rytmických aktivitách, které všechny členy skupiny spojují přirozeným způsobem, neboť zbavují zábran a naznačují vzájemnou závislost. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 89)

Největší překážkou tvořivé aktivity je sebepozorování, tj. soustředění hráče na to, jak se jeví svému okolí, jak je vnímán a hodnocen nebo mohl by být vnímán a hodnocen. To buď vede k obavám ze selhání, k plachosti a ostýchavosti, nebo naopak k sebepředvádění, k strhávání pozornosti na sebe. Prvním úkolem učitele dramatiky tedy je odstranit sebepozorování příznivou a povzbudivou atmosférou v hodině, důsledným uplatňováním principu „nehodnotit osobu, ale činnost“ a vytvořením vztahů založených na důvěře, na jistotě, že je každý účastník akceptován, že ke skupině náleží, je v ní „doma“. (Eva Machková, Jak se učí dramatická výchova, 2004, s. 88)

Eva Machková se tu snaží přiblížit problematiku chování jedinců. Její pokyny a rady, jak by vyučující měl na tyto situace reagovat, jsou velmi výstižné a srozumitelné. To ocení každý, kdo byl v těchto situacích přítomen a nevěděl si s nimi rady.

2.4 Improvizace, hry a cvičení

Eva Machková rozdělila cvičení do osmi skupin:

- Charakterizace, hra v roli
- Improvizace s dějem
- Tvořivost
- Objevování sebe a okolního světa
- Pohyb a pantomima
- Kontakt, mimojazyková komunikace a skupinová cítění
- Plynulost řeči a slovní komunikace
- Cvičení pomocná (rozehřátí, uvolnění, soustředění, seznamování aj.)

První dvě skupiny tvoří jádro dramatické výchovy. Jde v nich zejména o různé typy pracovních úkolů, které lze použít na nejrůznější náměty a témata. V ostatních skupinách dominují poznávací procesy, sociální vztahy a cvičení, které usnadňují práci ve skupině.

Velká většina těchto her a improvizací vychází z folklórních her a her společenských. Některé hry jsou běžně užívány v herecké výchově, jiné v psychoterapii, ve společenské zábavě. Vcelku však mají hry charakter folkloru. (Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 54, 55)

3. DRAMATICKÁ VÝCHOVA V POJETÍ MILOSLAVA DISMANA

3.1 Metodika dramatické výchovy

Miloslav Disman se zabýval otázkami, jako jsou např.: Nadání a talent nebo vlohy a schopnosti? Výborné představení za každou cenu nebo rozvíjení osobnosti dětí? Dítě napodobující nebo tvořivé?

Pohled na dětského herce

Dramatickou postavu vytváří dospělý člověk po dlouhém a namáhavém přípravném studiu na podkladě uměleckých zkušeností, v procesu plně rozvinuté fantazie, za pomoci studií nabytých dovedností v oblasti mluveného i pohybového projevu. Herec je i v nejvypjatějších, nejdramatičtějších místech role ovlivněn svou uměleckou sebekontrolou. Herec je zároveň přítomen „okem i uchem“ v hledišti divadla nebo kina, jako by se s divákem sám na sebe díval a s posluchačem sám sobě naslouchal. Je proto možno hovořit o dětském herci? Může dítě splnit tyto náročné předpoklady procesu realizace dramatické postavy a dramatického díla? (Miloslav Disman, Vratislav Kubálek; Dětský přednes a dramatický projev, 1968, s. 99)

Dítě ve své námětové, úkolové hře odráží objektivní zkušenost i svůj vnitřní svět a projevuje svůj vztah k této skutečnosti v reálném jednání, v němž se uplatňují jeho zkušenosti z jednání dospělých partnerů či z přírodních jevů. Podmětem tu nejsou jen přímá pozorování, ale i fantazijní představy, podnícené slovem, vyprávěním, předčítáním, obrazem, četbou, filmem atd. Dítě realizuje svůj záměr, plní například roli bojovníka, ale protože nemá koně, „jede“ na holi a za meč mu poslouží třeba vařečka – reálné podmínky si změní magickým „jako“. Pravidla dětské hry podstatně změníme, jakmile

vyžadujeme například splnění zcela samozřejmého požadavku jevištní tvorby uvědomovat si diváka, nehrát pro sebe, ale pro obecenstvo! Podstatu dětské hry narušíme tehdy, jestliže místo dítětem spontánně zvolené postavy a jejího úkolu v podmínkách a situaci zcela improvizovaného hrového procesu dosazujeme roli-postavu danou autorem, formovanou režisérem, s partnery přidělenými, nikoli svobodně zvolenými. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 14)

Nejobecnějším výsledkem nácviku divadelní hry s dětskými představiteli byl donedávna pohled „obráceným kukátkem“: díváš se na scénu a nevidíš děti, nýbrž zmenšené postavy dospělých a v jejich jednání neumělou napodobeninu představení neprofesionálních herců. Když vedoucí dětem ukázal a předehrál každý krok, každé hnutí rukou, tím pádem bylo výsledkem – obrácené kukátko a lítost nad promarněnou námahou dětí. Všichni to mysleli dobře, všem šlo o nejlepší výsledný dojem z představení, ale na děti zapomněli. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 15)

Miloslav Disman dospěl k názoru, že naučit dítě hrát na scéně znamená odnaučit je „hrát“, předstírat, napodobovat. Dítě by mělo zůstat samo sebou – a má-li jednat jinak, než je mu vlastní, ať tuto postavu „nehraje“, nýbrž ať si „hraje na ni“. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 16)

V čem a jak se projevuje dětská estetická tvořivost? Především aktivitou, překonáváním pasivity, soustředěním pozornosti, citlivým vnímáním prostředí a společnosti, dynamikou vnímání, představivosti i fantazie, hrou a hrovou činností. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 15)

Výborný výsledek nebo rozvoj osobnosti?

Nejde nám o jednostranný vývoj tzv. talentovaného dítěte nebo o záplavu vystoupení „vynikajících“ dětských souborů, ale o mnohem širší okruh hrových, esteticky výchovných zaměstnání, přerůstajících v tvořivou

dramatickou hru, a o její všestranný vliv na rozvoj vloh a schopností, společenských kontaktů, na kulturu myšlení a řeči, pohybu a jednání, na etiku aj. Bylo by přesnější a nesvádělo by ani vedoucí, ani rodiče k nerozvážným úsudkům, kdybychom neplýtvali termíny „nadání“ a „talent“, nýbrž skromněji hovořit o vlohách a schopnostech, jež lze u každého dítěte programově rozvíjet či vytvářet. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 15)

Jedna z hlavních příčin neúspěchu je, že vedoucím zpočátku jde jen o jediný a konečný výsledek – o představení. A přece má jít především a vlastně stále o výchovu k vnímání, prožívání a chápání dramatického umění a o rozvíjení těch složek projevu dítěte, jež jsou tomuto umění vlastní: kultury mluvy a kultury chování, společenského styku a vystupování, o rozvíjení dětského dramatického projevu. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 16)

Analytický způsob postupu práce

V dlouhodobém procesu estetické výchovy a v dlouhodobé přípravě dětí i v kratším období studia určité hry se Miloslav Disman zásadně vyhýbal syntetickému postupu, směřujícímu od práce s jednotlivcem, od sólového výstupu a monologu k dialogu a dále k masové scéně, a volil vždy postup opačný, analytický, v tomto pořadí:

- podchycení nálady, vycházející z události dne, ze zájmů členů souboru, z očekávání, jež „visí ve vzduchu“;
- přechod ke kolektivním hrám, hromadnému řešení širších úkolů, jež umožňuje zapojení co největšího počtu „hrajících si“ dětí;
- rozčlenění úkolů a seskupování dětského kolektivu do skupin – „protihráčských“ nebo spolupracujících, v nichž se vyhraňují i komplikují a zároveň upřesňují vztahy mezi dílčími kolektivy;
- stále výraznější konkretizace jednotlivých úkolů a to ve scénickém kontaktu menšího počtu dětí a nakonec ve dvojicích;

- teprve potom sólové vystoupení, monolog atd.

Touto cestou se i nově přijatí nejmladší členové souboru poměrně rychle seznámí s ostatními dětmi, včlenění se do kolektivu, osmělí se a plynule se vžívají do práce. (Miloslav Dismán, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 16-17)

3.2 Cvičení a hry v dramatické výchově

Miloslav Dismán zpracoval a předložil pokus o utřídění postupů a námětů cvičení jednak ve vztahu k psychickým procesům, jednak s přihlédnutím k zvláštnostem dětské psychiky tří hlavních věkových stupňů základní školy. Protože v psychice dítěte a v jeho chování vše souvisí se vším, jsou etudy, cvičení a improvizace jen pomocně utříděny podle toho, nač klademe v dané chvíli největší důraz. Některá cvičení jsou však nutným průpravným cvičením každého začátečníka. (Miloslav Dismán, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 17)

Miloslav Dismán tedy rozdělil cvičení do 7 skupin:

- Pozornost a uvolnění
- Vnímání
- Paměť a představy
- Fantazie
- Řeč
- City
- Vůle a jednání

Pro děti jsou nejsnadnější dramatické hry s plným projevem, tj. s pohybem i slovem. Pro rozvoj fantazie však mají zvláštní význam hromadné hry pantomimické, jen pohybové. Hromadné hry mluvené, bez fyzického pohybu,

vedou k hlubšímu ponoru myšlenkového a k rozvíjení fantazijních obrazů na základě slovních impulsů.

Nejdůležitější zásadou, kterou se Miloslav Dismán řídil při své práci s dětmi v dramatickém kolektivu, je vždy a ve všech hříčkách, improvizacích a přípravných cvičeních myslet především na to, co může získat celý kolektiv a kolektivní spoluprací a soužitím i každý jeho člen v oblasti ideové a estetické výchovy. (Miloslav Dismán, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 17)

4. SHRnutí

Teoretickou část jsem pojala spíše z pohledu praxe. Psala jsem o tom, co mě jako začínajícího pedagoga zajímalo o předmětu dramatická výchova a co vše je důležité vědět, pokud chceme dramatickou výchovu vyučovat.

Publikace od Evy Machkové jsou zajímavé a z praktického hlediska velmi bohaté. Popisuje v nich samotný obsah dramatické výchovy, metody a organizaci, přípravu a plánování práce, problematiku chování žáků a reakce učitelů na toto chování. Publikace jsou přehledné a psané tak, aby učitelé, kteří nevědí, jak správně tento předmět vyučovat, dostali co nejvíce informací.

Publikace od Miloslava Dismana jsou podle mého uvážení méně přehledné a srozumitelné. Pravděpodobně je to tím, že jsou vydány o několik let dříve. Ale i on se zabývá metodikou dramatické výchovy a v jeho receptáři nalezneme spoustu cvičení na rozvoj osobnosti.

5. ZPŮSOBY A MOŽNOSTI DRAMATICKÉ VÝCHOVY JAKO SAMOSTATNÉHO PŘEDMĚTU NA 1. STUPNI ZŠ

5.1 Výzkumná práce

Cíle

Prostřednictvím této práce bych ráda zjistila představy učitelů i žáků o samostatném předmětu dramatická výchova. Zda by tento předmět uvítali na svých školách, jak by měl vypadat a jakým způsobem by v něm pracovali.

Dále se chci dozvědět, zda by učitelé dramatickou výchovu vůbec chtěli vyučovat a na co by se nejvíce zaměřili.

Myslím si, že učitelé nejsou o dramatické výchově dostatečně informováni a pod tímto pojmem si vybaví hlavně divadlo a práci na něm. Z těchto důvodů učitelé nejspíše nebudou mít zájem předmět vyučovat. Na některých školách je už tento předmět vyučován, přípravy hodin najdeme dnes na webu. Proto si myslím, že by se tento předmět mohl stát na většině škol běžným. Otázka, co by učitelé zahrnuli do výuky, bude složitá. Zde si teprve dotazování uvědomí rozsah obsahu předmětu. Pro žáky má, dle mého názoru, dramatická výchova přínos zejména sociálního charakteru a to hlavně co se týče „tmelení“ kolektivu.

Naproti tomu žáci mají rádi předmět, kde si mohou hrát na někoho jiného a v tomto duchu by rádi nacvičovali divadelní představení.

Metody výzkumu

Vlastní výzkum jsem provedla hlavně **dotazníkovou metodou**. Žákům 2. – 5. tříd jsem vytvořila velmi jednoduchý dotazník, aby jej mohli vyplnit i ty nejmladší. Druhý typ dotazníků byl určen učitelům 1. stupně základních škol. Oba typy jsem zadala ve třech rozdílných školách – z hlediska dramatické výchovy. Opravdu mě zajímalo, jak se odpovědi na těchto školách budou lišit.

Vybrala jsem tedy:

- základní školu venkovského typu, kde vedu zájmový kroužek dramatické výchovy;
- základní školu ve městě Benešov, kde se vyučuje dramatická výchova jako nepovinný předmět na 1. stupni;
- základní školu ve městě Vlašim, kde se dramatická výchova vůbec nevyučuje.

Dalším prostředkem mého výzkumu byl **nestrukturovaný rozhovor** s učiteli 1. stupně základních škol. Tato metoda mi objasnila názory učitelů na samostatný předmět dramatická výchova. Učitelé často odpovídali, že by na škole uvítali tento předmět, ale nechtěli by ho učit. Pomocí rozhovoru jsem se dozvěděla, proč mají tento negativní pohled. Proto i když byla tato metoda použita pouze okrajově, byla důležitou součástí mého výzkumu.

Základním školám jsem rozdala celkem 518 dotazníků. Vrátilo se mi 404 vyplněných dotazníků, tj. 78 %. Byla jsem ráda, že jsem si mohla díky takovému počtu přečíst spoustu různých názorů a nápadů.

5.2 Charakteristika dotazovaných základních škol

ZŠ Postupice

Škola vesnického typu, kterou navštěvuje 106 žáků. Najdeme zde vždy jednu třídu od každého ročníku. Od 1. září 2007 škola vyučuje podle programu „Cesta poznání“. Od dubna 2007 se škola zapojila do projektu „Adopce na dálku“, ve kterém podporuje 18-ti letou dívku z Indie.

V odpoledních hodinách mohou žáci navštěvovat mnoho různých zájmových kroužků, jako např. dramatický, jazykový, matematický, taneční, rybářský, dyslektický aj.

Zájmový kroužek dramatické výchovy byl letos pro žáky novinkou. Zavedla jsem ho zde nejen ze zvědavosti, jaký o něj bude zájem, ale i protože bych tento předmět chtěla jednou vyučovat. Kroužek navštěvuje 1x týdně 10 žáků z 2. – 5. tříd.

ZŠ Benešov, Dukelská

Škola s 9-ti postupnými ročníky. Vyučuje se tu podle Školního vzdělávacího programu „Škola pro všechny“. Spolupracuje se základní školou z Trutnova, žáci využívají videosekvenční systém v oblasti vyučovacích předmětů – dějepis, zeměpis, přírodopis aj. a pedagogičtí pracovníci si vyměňují své zkušenosti. Škola také začala spolupracovat se školami z cizích zemí, jako je Finsko, Slovensko, Španělsko a Holandsko.

Žáci mohou navštěvovat kroužek aerobiku, florbalu, keramiky, hry na flétnu, hudebně pohybový aj.

Dramatická výchova je na této škole vedena jako nepovinný předmět na 1. stupni ZŠ.

ZŠ Vorlina, Vlašim

Škola má 9 postupných ročníků, 25 tříd. Od září roku 2005 ve škole funguje devítičlenná školská rada (3 zástupci učitelského sboru, 3 rodičů a 3

zástupci zřizovatele – Město Vlašim). Od začátku školního roku 2007/2008 se tu vyučuje podle Školního vzdělávacího programu „Škola pro všechny“. V současné době jsou v provozu dvě nová sportovní hřiště – jedno víceúčelové pro sportovní hry, druhé pro menší žáky s vybavením umožňujícím zde trávit volný čas. V odpoledních hodinách tu žáci dochází do zájmového kroužku keramiky.

5.3 Vyhodnocení dotazníků pro učitele 1. stupně ZŠ

Na základní škole v Postupicích vyplnili dotazník celkem 3 učitelé, v Benešově 9 učitelů a ve Vlašimi 10 učitelů.

Otázka č. 1:

Co se Vám vybaví, když se řekne: *Dramatická výchova*?

Odpovědi učitelů:

ZŠ Postupice

- Divadlo.
- Potřebná a zábavná činnost s dětmi, které se dá velmi dobře využít v hodinách čtení.
- Dramatizace pohádek, hry s maňáskem, nácvik divadelního představení k různým příležitostem – vánoční besídka, oslavy.

ZŠ Benešov

- Učit se správně mluvit, pohybovat, vcítit se do jiné postavy, dramatizace různých žánrů.
- Recitace, rozvoj fantazie.

- Mluvené slovo, improvizace, vedení ke kultivovanému projevu, práce s hlasem a tělem.
- Hry a cvičení k rozvoji řeči, jazyka, rytmu, hudby a tvoření spolupráce.
- Hra, možnost projevu, realizace.
- Práce s menším kolektivem a dětmi, se kterými můžeme pracovat, protože mají zájem.
- Text vyjádřený pohybem.
- Divadlo hrané dětmi.
- Rozvíjení smyslového vnímání, tvořivosti, fantazie, rozvoj slovního vyjadřování, hra v roli, malá představení a spousta práce.

ZŠ Vlašim

- Divadlo, komunikace v běžných situacích, improvizace, tvořivost.
- Správná výslovnost, intonace, přednes. Vyjádření myšlenky pomocí řeči těla. Improvizace.
- Recitace, vyjadřování pocitů, pantomima.
- Nácvič divadelních představení, hraní scének, čtení po rolích.
- Nácvič komunikačních vzorů, správného chování. Pohádky, scénky k relaxaci.
- Hry.
- Zahrát si s dětmi na situaci v běžném životě. Převádět poznatky z učiva do skutečného života.
- Ztvárnění pohádkových příběhů, práce s hlasem, gesty, přednes textů, básní.
- Zpestření výuky. Loutky, práce s textem (básničky), hudba, písničky.

Otázka č. 2:

Funguje ve Vaší škole kroužek (předmět) dramatické výchovy?

- Na ZŠ v Postupicích funguje zájmový kroužek dramatické výchovy pro 1. stupeň.
- ZŠ v Benešově vyučuje tuto výchovu jako nepovinný předmět na 1. stupni.
- ZŠ ve Vlašimi nevyučuje dramatickou výchovu.

Otázka č. 3:

Pokud ano, je o tento kroužek (předmět) zájem?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 1

Tabulka č. 1

Školy	Nejčastější odpovědi
ZŠ Postupice	spíše ano
ZŠ Benešov	spíše ano
ZŠ Vlašim	-

Otázka č. 4:

Souhlasil/a byste s tím, aby se dramatická výchova vyučovala jako samostatný předmět na 1. stupni ZŠ?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 2

Tabulka č. 2

Základní školy	Počet odpovědí v %	
	ANO	NE
ZŠ Postupice	33	67
ZŠ Benešov	56	44
ZŠ Vlašim	70	30

Otázka č. 5:

Chtěl/a byste tento předmět učit?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 3

Tabulka č. 3

Základní školy	Počet odpovědí v %	
	ANO	NE
ZŠ Postupice	33	67
ZŠ Benešov	44	56
ZŠ Vlašim	11	89

Otázka č. 6:

Kdybyste měl/a možnost tento předmět vyučovat, co byste zahrnul/a do výuky?

Otázka je zpracovaná v tabulkách č. 4 - 6 a znázorněna v grafech č. 1 – 10.

Tabulka č. 4

ZŠ Postupice					
	Počet odpovědí v %				
HRY TÝKAJÍCÍ SE OSOBNOSTNÍHO A SOCIÁLNÍHO ROZVOJE ŽÁKA	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Improvizace na nějaké téma	67	33			
Rozvíjení tvořivosti a fantazie	100				
Cvičení smyslového vnímání	67	33			
Pantomima	100				
Mimojazyková komunikace a spolupráce s ostatními hráči	33	67			
Rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč	100				
PŘÍPRAVA NA DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ	-	-	-	-	-
Nácvik divadelního představení	67			33	
Výroba kostýmů a kulis	33	33		33	
Vymýšlení vlastních divadelních scének	67	33			
Nácvik už napsaných (zpracovaných) divadelních her od jiných autorů	67	33			

Tabulka č. 5

ZŠ Benešov					
	Počet odpovědí v %				
HRY TÝKAJÍCÍ SE OSOBNOSTNÍHO A SOCIÁLNÍHO ROZVOJE ŽÁKA	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Improvizace na nějaké téma	100				
Rozvíjení tvořivosti a fantazie	100				
Cvičení smyslového vnímání	50	50			
Pantomima	50	50			
Mimojazyková komunikace a spolupráce s ostatními hráči	100				
Rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč	86	14			
PŘÍPRAVA NA DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ	-	-	-	-	-
Nácvik divadelního představení	71	29			
Výroba kostýmů a kulis	33	67			
Vymýšlení vlastních divadelních scének	57	29		14	
Nácvik už napsaných (zpracovaných) divadelních her od jiných autorů	74	13	13		

Tabulka č. 6

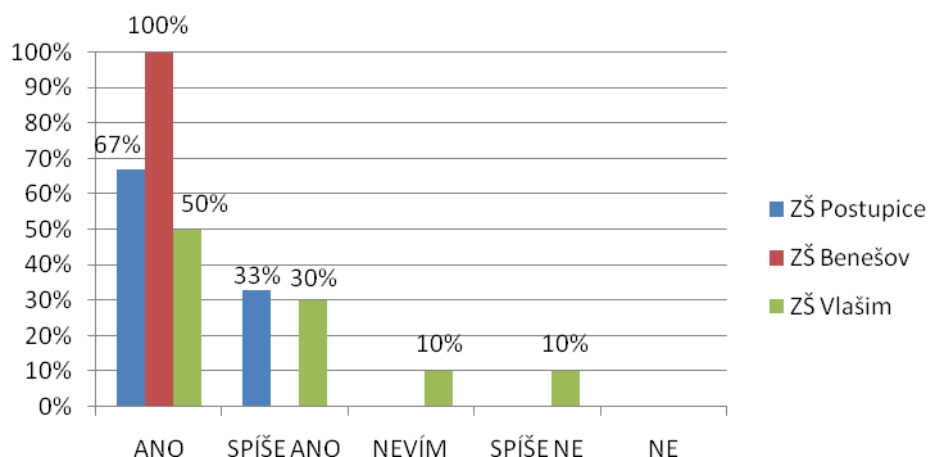
ZŠ Vlašim					
	Počet odpovědí v %				
HRY TÝKAJÍCÍ SE OSOBNOSTNÍHO A SOCIÁLNÍHO ROZVOJE ŽÁKA	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Improvizace na nějaké téma	50	30	10	10	
Rozvíjení tvořivosti a fantazie	90	10			
Cvičení smyslového vnímání	60	40			
Pantomima	20	80			
Mimojazyková komunikace a spolupráce s ostatními hráči	40	50	10		
Rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč	100				
PŘÍPRAVA NA DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ	-	-	-	-	-
Nácvik divadelního představení	70	30			
Výroba kostýmů a kulis	20	70	10		
Vymýšlení vlastních divadelních scének	30	40	30		
Nácvik už napsaných (zpracovaných) divadelních her od jiných autorů	50	50			

Jiné:

- práce s hudbou, ztvárnění hudby pohybovým doprovodem,
- různé role v komunikačním procesu, rozvoj empatie, relaxace – umění relaxovat.

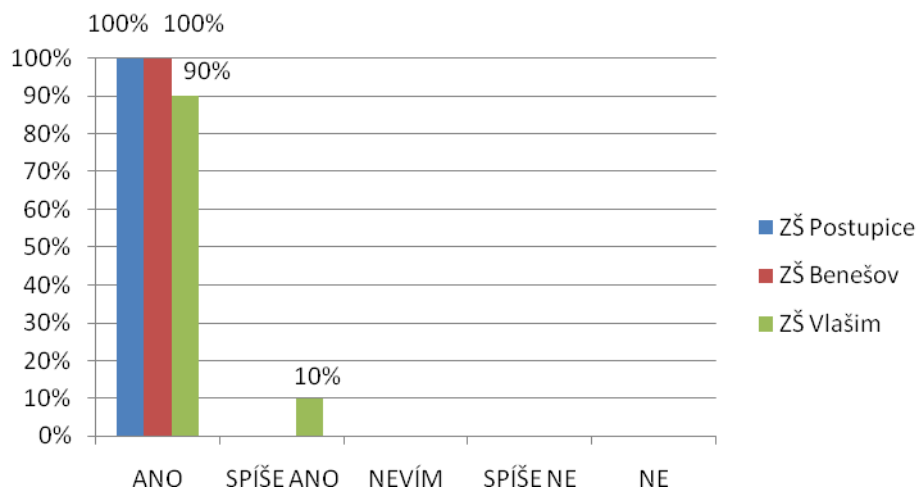
Pro přehlednost a porovnání názorů z dotazníků jsem použila grafické znázornění, aby byly patrné rozdíly představ učitelů z tázaných základních škol o skladbě hodiny dramatické výchovy.

Graf č. 1 – Improvizace na nějaké téma

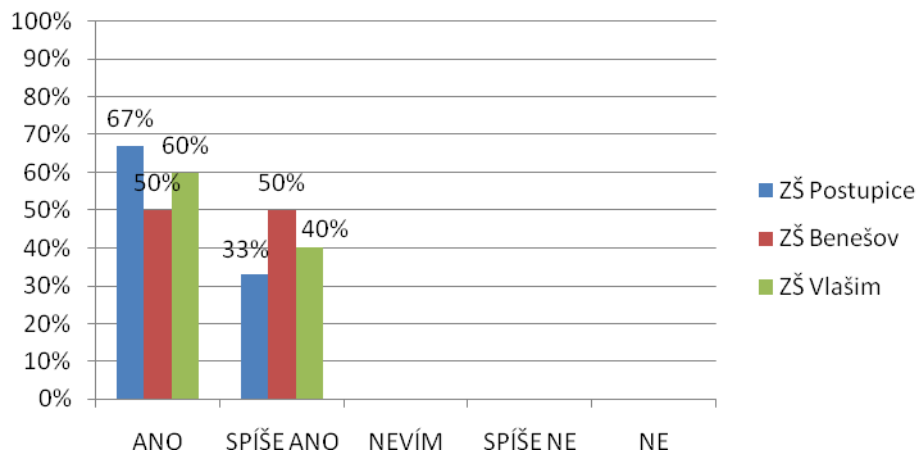
Z grafu je patrné, že do výuky dramatické výchovy by improvizaci na nějaké téma zařadili hlavně učitelé ze ZŠ v Benešově. Podle učitelů z ostatních dotazovaných škol tato disciplína tolik důležitá není, respektive by upřednostnili disciplínu jinou.

Graf č. 2 – Rozvíjení tvořivosti a fantazie

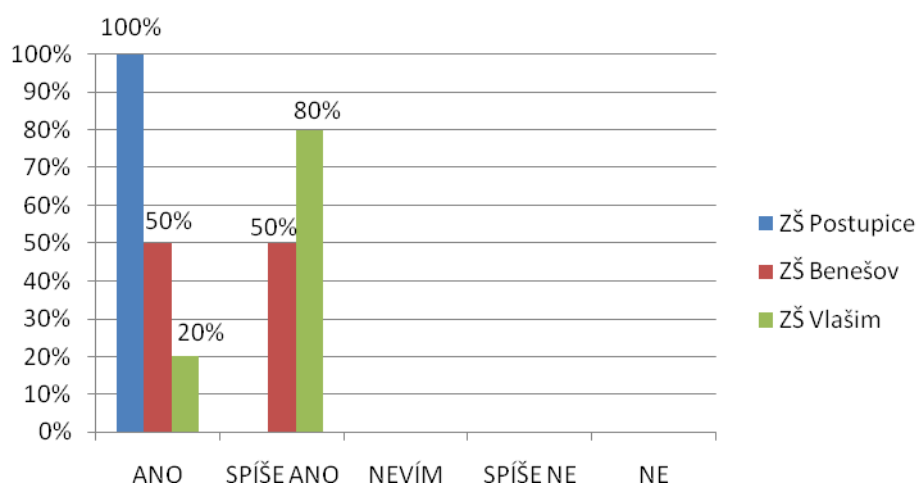
Z tohoto grafu je již jasně viditelné, že disicplína, kterou by učitelé upřednostnili do výuky dramatické výchovy a zároveň její hlavní cíl, je rozvoj fantazie a tvořivosti žáků.

Graf č. 3 – Cvičení smyslového vnímání

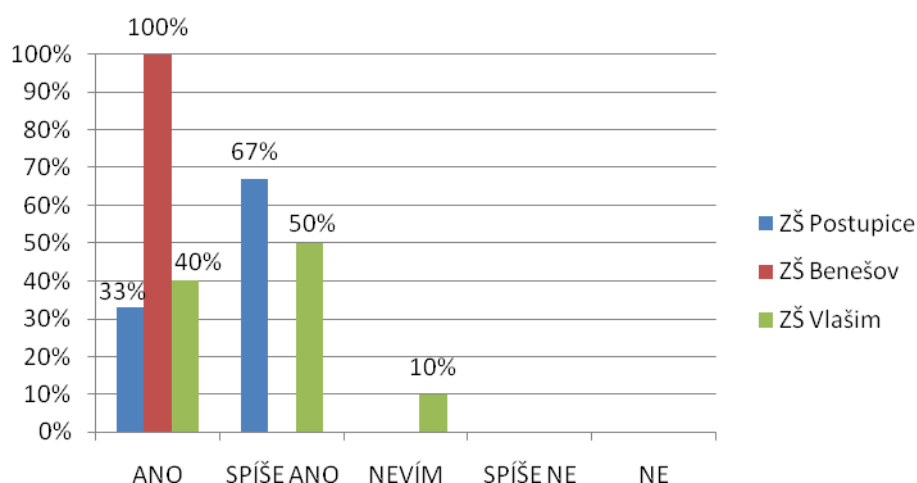
Tento graf říká, že cvičení smyslového vnímání by se v hodinách dramatické výchovy na dotazovaných školách objevovala víceméně průběžně.

Graf č. 4 – Pantomima

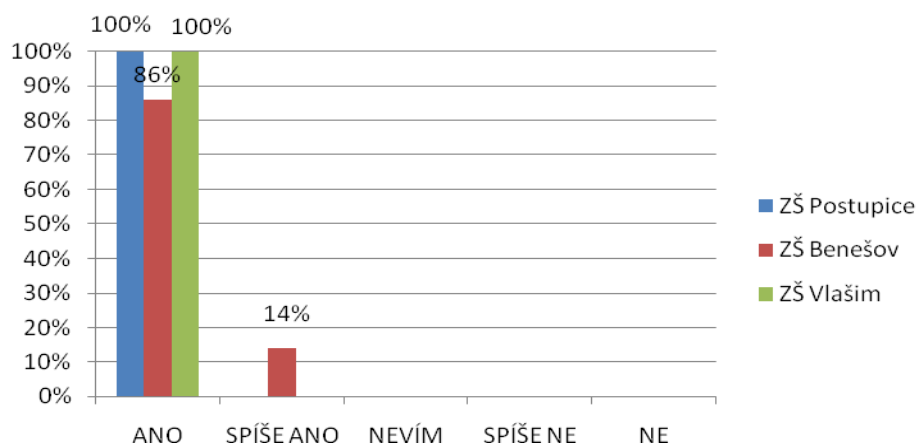
Z výše uvedeného grafu vyplývá, že cvičení pantomima by se v hodinách dramatické výchovy na ZŠ v Postupicích objevovala standardně, téměř podobně by je vyučující zařadili do výuky i na ZŠ ve Vlašimi, v Benešově by je pak praktikovali průběžně.

Graf č. 5 – Mimojazyková komunikace a spolupráce s ostatními hráči

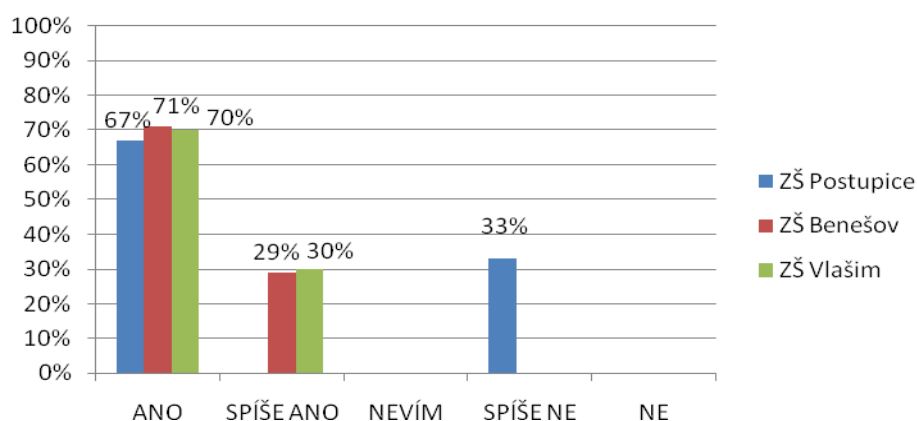
Zde již vidíme, že hodiny dramatické výchovy na ZŠ v Benešově by převážně vyplnila cvičení mimojazykové komunikace a spolupráce s ostatními hráči (žáky).

Graf č. 6 – Rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč

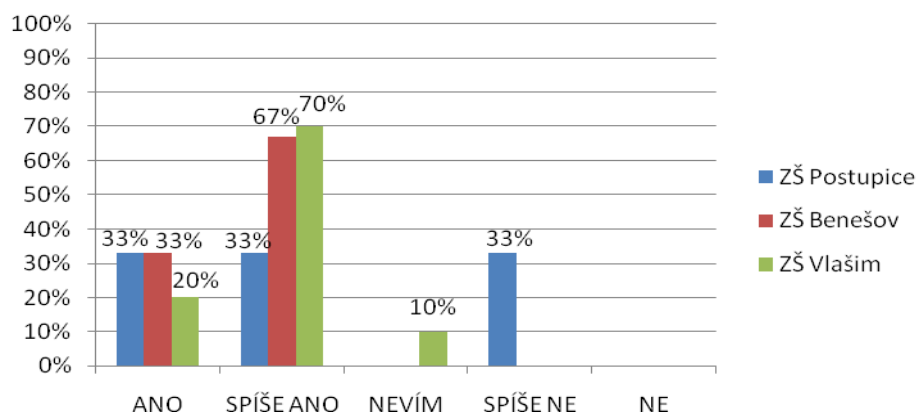
Tento graf, podle učitelů všech dotazovaných škol, jasně zobrazuje, že vedle již zmíněného rozvoje fantazie a tvořivosti žáků hrají podstatnou roli také cvičení na rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran v řeči.

Graf č. 7 – Nácvik divadelního představení

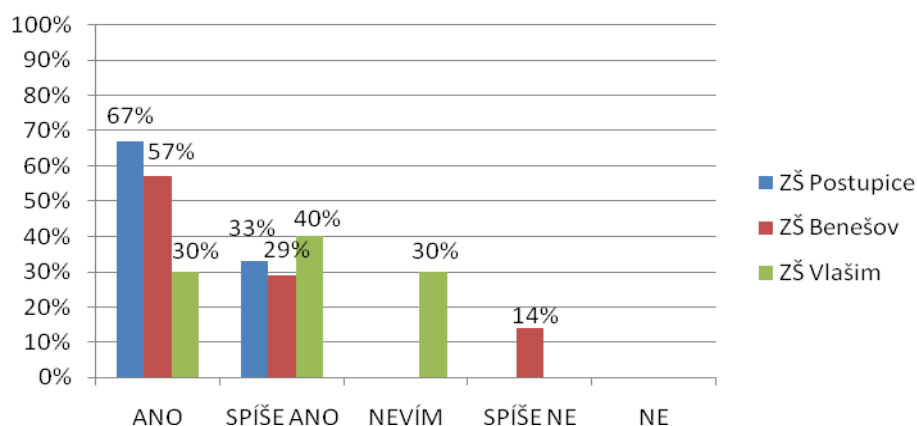
Výše uvedený graf vypovídá o tom, že nácvik divadelního představení do hodin dramatické výchovy by učitelé běžně zaváděli, nicméně je v této disciplíně viditelný menší rozpor názorů vyučujících na ZŠ v Postupicích.

Graf č. 8 – Výroba kostýmů a kulis

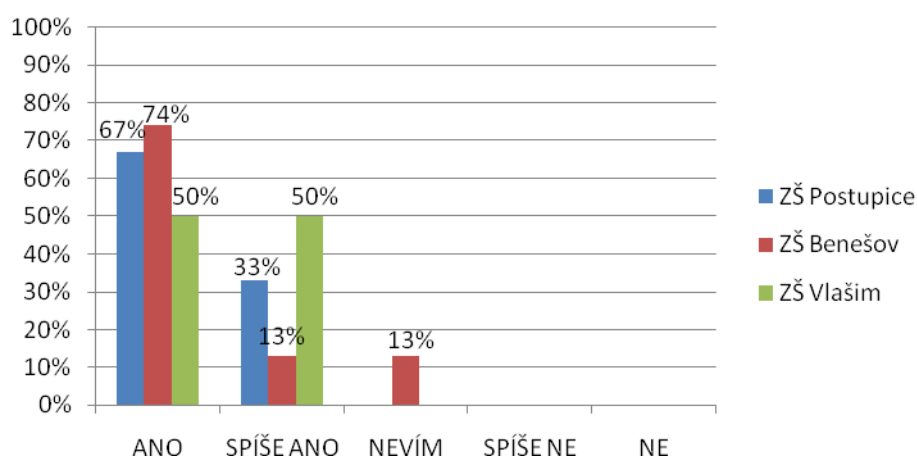
Z tohoto grafu můžeme vyčíst jasnou návaznost na graf předchozí. Čili je vidět, že výroba kostýmů a kulis by se v hodinách často nevyskytovala, nebýt nacvičování dramatických scének a divadelního představení.

Graf č. 9 – Vymýšlení vlastních divadelních scének

Tento graf ukazuje na to, že učitelé by při nácviku divadelních scén čerpali víceméně z již vymyšlených známých pohádek a příběhů, rozhodně to ale není pravidlem.

Graf č. 10 – Nácvik už napsaných (zpracovaných) divadelních her od jiných autorů

Předchozí grafické zobrazení doplňuje tento graf, který nám potvrzuje, že učitelé většinou čerpají z již napsaných divadelních her, pohádek a příběhů.

Otázka č. 7

Myslíte si, že by dramatická výchova měla nějaký přínos pro žáky? Jaký?

Odpovědi učitelů:

ZŠ Postupice

- Dramatická výchova podporuje v dětech lásku k umění. Děti dokáží napodobit pohybem, řečí, výrazem jinou osobu, situaci, dovedou vystoupit na veřejnosti.

- Zlepší se komunikace mezi žáky i vyjadřovací schopnosti. Žáci si obohatí slovní zásobu, naučí se spolupracovat ve skupině.
- Posílí si sebevědomí a odstraní ostych. Je to zajímavá a zábavná činnost pro děti.

ZŠ Benešov

- Hraním v rolích lze řešit výchovné a kázeňské problémy, v dramatických hrách se mohou realizovat i jinak méně úspěšní žáci. Rozvíjí se schopnost empatie a spolupráce s ostatními.
- Naučili by se lépe číst i jednat s druhými lidmi. Nebáli by se vyjádřit své pocity.
- Zbavení se strachu z vystupování před spolužáky.
- Procvičení paměti, seberealizace.
- Tolerance, kamarádství.

ZŠ Vlašim

- Spolupráce, komunikace – rozvoj slovní zásoby, prezentace před spolužáky.
- Odstranění studu, získání sebevědomí.
- Zlepšení vyjadřování, práce s hlasem.
- Zapojení méně průbojných žáků do vlastní tvorby, práce v týmu.
- Kontrola a rozvoj vlastního pohybu.
- Dovednost vystupování před publikem.

5.4 Vyhodnocení rozhovoru s učiteli 1. stupně ZŠ

Otázka č. 1

Proč by se vám nelíbil/a na vaší škole předmět dramatická výchova?

Odpovědi učitelů byly převážně na všech školách stejné.

- Dramatickou výchovu bych zavedla spíše jako zájmový kroužek.
- Dramatická výchova není tak důležitá.

Otázka č. 2

Který jiný předmět byste raději uvítal/a na vaší škole?

Odpovědi učitelů:

- Zdravovědu.
- Dopravní výchovu.

Otázka č. 3

Proč byste nechtěl/a učit předmět dramatická výchova?

Odpovědi učitelů:

- K dramatické výchově nemám žádný vztah.
- K tomuto oboru nemám žádné vzdělání.
- Nemám představu o tom, jak se tento předmět vyučuje.

5.5 Vyhodnocení dotazníků pro žáky 2. – 5. tříd ZŠ

ZŠ Postupice – 44 vyplněných dotazníků:

- 2. třída – 14x
- 3. třída – 13x
- 4. třída – 7x
- 5. třída - 10x

ZŠ Benešov – 137 vyplněných dotazníků:

- 2. třída – 40x
- 3. třída – 0x
- 4. třída – 45x
- 5. třída – 52x

ZŠ Vlašim – 201 vyplněných dotazníků:

- 2. třída – 24x
- 3. třída – 67x
- 4. třída – 55x
- 5. třída – 55x

Otázka č. 1

Chtěl/a bys někdy hrát s kamarády divadlo?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 7

Tabulka č. 7

ZŠ Postupice				
Třídy	Odpovědi dívek v %		Odpovědi chlapců v %	
	ANO	NE	ANO	NE
2.	100	0	71	29
3.	86	14	33	67
4.	50	50	80	20
5.	83	17	25	75
ZŠ Benešov				
2.	60	40	75	25
3.	-	-	-	-
4.	76	24	63	37
5.	100	0	52	48
ZŠ Vlašim				
2.	100	0	67	33
3.	68	32	27	73
4.	86	14	45	55
5.	65	35	31	69

Ze získaných odpovědí vyplývá, že zájem o dramatickou výchovu všeobecně je na všech dotazovaných školách, mezi děvčaty je však celkem vzato větší.

Otázka č. 2

Zkoušel/a jsi to už někdy?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 8

Tabulka č. 8

ZŠ Postupice				
Třída	Odpovědi dívek v %		Odpovědi chlapců v %	
	ANO	NE	ANO	NE
2.	100	0	57	43
3.	100	0	86	14
4.	50	50	60	40
5.	67	33	25	75
ZŠ Benešov				
2.	80	20	80	20
3.	-	-	-	-
4.	71	29	54	46
5.	61	39	43	57
ZŠ Vlašim				
2.	93	7	78	22
3.	41	59	37	63
4.	83	17	55	45
5.	48	52	47	53

Z této tabulky vyplývá, že většina z dotázaných již zkušenosti s dramatickou výchovou má a jak vyplývá z předchozí otázky, opět jsou dívky do tohoto více zapojeny, nicméně na ZŠ v Postupicích je veliký zájem jak od dívek, tak od chlapců ve všech dotazovaných ročnících. Zajímavý je však úpadek zájmu u chlapců v pátém ročníku, zatímco u dívek patrný rozdíl není.

Otázka č. 3

Jestli ano, koho jsi hrál/a?

ZŠ Postupice

Na této škole žáci pravidelně nacvičují nějakou scénku na vánoční besídku. Podle postav, které mi žáci napsali, jsem usoudila, že si zahráli v pohádkách: O perníkové chaloupce, O dvanácti měsíčkách, O řepě, Paleček, Červená Karkulka a Sněhurka a sedm trpaslíků.

ZŠ Benešov

Většina žáků si v několika rolích zahrála. Byly to např. kašpárek, ježibaba, královna, král, princezna, princ, čert, vodník, víla, Červená Karkulka, vlk, loupežník, smrták aj. Je tedy patrné, že se jedná většinou o klasické pohádkové postavy.

ZŠ Vlašim

Žáci nacvičují pohádky hlavně ve školní družině. Už si zahráli v pohádkách, jako je např. O neposlušných kůzlátkách, O řepě, Smolíček, Pacholíček, O Červené Karkulce, Sněhurka a sedm trpaslíků, Mrazík, Rumcajs.

V hodinách prvouky žáci zkouší zdramatizovat různé běžné i krizové situace. Zahráli si např. prodavače, trhovce, reportéra, policistu, zloděje, spolupachatele, oběť šikany, „mlátiče“.

Žáci v dotazníku uvedli, že si také zahráli loutkové divadlo.

Otázka č. 4

Bavilo by tě si hrát na někoho jiného?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 9

Tabulka č. 9

ZŠ Postupice				
Třídy	Odpovědi dívek v %		Odpovědi chlapců v %	
	ANO	NE	ANO	NE
2.	86	14	71	29
3.	86	14	83	17
4.	100	0	80	20
5.	83	17	50	50
ZŠ Benešov				
2.	80	20	85	15
3.	-	-	-	-
4.	74	26	65	35
5.	86	14	76	24
ZŠ Vlašim				
2.	93	7	67	33
3.	73	27	50	50
4.	77	23	50	50
5.	48	52	31	69

Z tabulky vidíme, že žáci se vcítit do role někoho jiného rozhodně nebojí, ba naopak. Jak na ZŠ v Postupicích, tak na ZŠ v Benešově je zájem jednoznačný u chlapců i u dívek. Na ŽŠ ve Vlašimi je však oproti ostatním školám viditelný pokles, opět téměř výhradně u chlapců.

Otázka č. 5

Líbil by se ti ve škole předmět, kde by sis mohl/a se spolužáky jen hrát?

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 10

Tabulka č. 10

ZŠ Postupice				
Třídy	Odpovědi dívek v %		Odpovědi chlapců v %	
	ANO	NE	ANO	NE
2.	100	0	100	0
3.	100	0	71	29
4.	100	0	100	0
5.	83	17	75	25
ZŠ Benešov				
2.	70	30	60	40
3.	-	-	-	-
4.	95	5	100	0
5.	86	14	91	9
ZŠ Vlašim				
2.	87	13	100	0
3.	76	24	87	13
4.	91	9	85	15
5.	74	26	78	22

Tato tabulka „nečekaně“ naprosto jasně říká, že žáci by takový předmět uvítali. Záleží tu však samozřejmě na kvalitách vyučujícího, jakou formou hry žáky dostatečně a prakticky nevědomky zapojit, aby tyto hry ve výsledku vedly ku prospěchu, zdokonalení a vývoji žáků.

Otázka č. 6

Máte ve Vaší škole nějaký takový předmět nebo kroužek?

- Na ZŠ v Postupicích funguje zájmový kroužek dramatické výchovy pro 1. stupeň.
- ZŠ v Benešově vyučuje tuto výchovu jako nepovinný předmět na 1. stupni.
- ZŠ ve Vlašimi nevyučuje dramatickou výchovu.

Otázka č. 7

Jestli ano, chodíš na tento předmět nebo kroužek?

Několika slovy popiš, jak tam pracujete.

ZŠ Postupice

Na zájmový kroužek dramatické výchovy dochází 10 žáků z 2. – 5. třídy.

Odpovědi žáků, kteří na dramatický kroužek chodí:

- Zkoušíme divadlo, hrajeme si, hrajeme na sochy, různé hry.
-

ZŠ Benešov

Na nepovinný předmět dramatická výchova chodí asi 14 žáků 4. – 5. tříd, kde je velká převaha dívek ze 4. třídy.

Odpovědi žáků, kteří na předmět chodí:

- Paní učitelka rozdává texty, něco si o nich povíme a pak přečteme. Učíme se po kouskách.

- Hrajeme hry a divadlo.
- Nacvičujeme pohádky pro družinu a pro rodiče.
- Nejprve pracujeme s texty a potom teprve začneme hrát.
- Napíšeme si scénář a pak si to vyzkoušíme.

Otázka č. 8

V tomto vyučovacím předmětu bych raději hrál/a krátké zábavné hry nebo nacvičoval/a divadlo.

Otázka je zpracovaná v tabulce č. 11

Tabulka č. 11

ZŠ Postupice				
Třídy	Odpovědi dívek v %		Odpovědi chlapců v %	
	HRY	DIVADLO	HRY	DIVADLO
2.	0	100	57	43
3.	43	57	67	33
4.	50	50	50	50
5.	50	50	75	25
ZŠ Benešov				
2.	90	10	65	35
3.	-	-	-	-
4.	55	45	90	10
5.	29	71	70	30
ZŠ Vlašim				
2.	40	60	88	12
3.	69	31	86	14
4.	69	31	79	21
5.	44	56	88	12

Z těchto výsledků můžeme naprosto jasně říci, že chlapci ve všech dotazovaných školách napříč všemi danými ročníky by si o hodinách dramatické výchovy spíše raději hráli. U dívek je tento poměr více vyrovnanější. Nejvíce je znatelný na ZŠ v Postupicích, kde v prvních třech ročnících dívky více inklinují k divadlu a poté, zhruba ve čtvrtém ročníku, se poměr vyrovnává, což by se čekalo spíše naopak. V ostatních dotazovaných školách tato individualita viditelná tolik není.

5.6 Shrnutí výzkumné práce

Dotazníky jsem zadala různým základním školám, abych zjistila různorodost názorů na předmět dramatická výchova a v jakých otázkách se odpovědi liší.

Myslela jsem si, že učitelé nemají o dramatické výchově žádné konkrétní představy, jako je např., jak se v tomto předmětu pracuje a co obsahuje.

Na ZŠ v Postupicích, kde je veden zájmový kroužek dramatické výchovy, učitelé odpovídali, že si pod názvem předmětu představují divadlo, dramatizaci pohádek nebo doplňkovou činnost v jiných hodinách.

Na ZŠ v Benešově, kde se vyučuje dramatická výchova jako nepovinný předmět na 1. stupni, si předmět představují jako kombinaci divadla a cvičení rozvíjející osobnost žáků.

Učitelé ze ZŠ ve Vlašimi, kde se dramatická výchova nevyučuje, mají o předmětu představu takovou, že se v hodinách nacvičují situace z běžného života, recitace, práce s loutkami, divadlo a uplatňují cvičení rozvíjející osobnost žáka.

Pokud by se jednalo o to, zda by učitelé uvítali na své škole samostatný předmět dramatická výchova, na ZŠ v Postupicích by byli proti. Pomocí rozhovoru jsem zjistila, že by ve škole raději měli jako samostatný předmět

zdravovědu nebo dopravní výchovu. Dramatická výchova prý není tak důležitá a učitelé nevědí, jak se v takovém předmětu pracuje a jak by ho vyučovali.

Většina učitelů ze ZŠ v Benešově by předmět uvítala, ale nechtěli by ho vyučovat a to ze stejného důvodu, jaký uvedli učitelé v Postupicích.

Zato 70 % učitelů ze ZŠ ve Vlašimi by rádo mělo dramatickou výchovu na své škole. Ale naopak 89 % nemá zájem tento předmět učit. Dozvěděla jsem se, že je to hlavně proto, že na takovou práci nejsou proškoleni a nemají k dramatické výchově žádný vztah.

Myslela jsem si, že otázka č. 6 „Kdybyste měl/a možnost tento předmět vyučovat, co byste zahrnul/a do výuky?“ bude pro učitele složitá a teprve zde se dozví, co dramatická výchova obsahuje. Ale naopak si věděli se vším raději a vybírali cvičení, jakým by věnovali více pozornosti a jakým méně. Z dotazníků vyplynulo, že učitelé ze všech dotazovaných škol by do výuky určitě zahrnuli cvičení na rozvoj slovního vyjadřování, odstranění zábran brzdících řeč a rozvíjení tvořivosti a fantazie.

V otázce, zda má dramatická výchova pro žáky nějaký přínos, se někteří učitelé rozepsali a shodli na tom, že žáci díky dramatické výchově získají sebevědomí, zbaví se studu, zlepší své vyjadřování a naučí se lépe jednat a spolupracovat s druhými.

Druhý typ dotazníků jsem zadala žákům 2. – 5. tříd dotazovaných škol. Srovnávala jsem nejen názory dívek a chlapců, ale i vzájemnou odlišnost škol.

Většina dívek by si ráda s kamarády zahrála divadlo. U chlapců je to ovšem jiné, střídavě se jejich názory mění.

Na otázku, zda by se žákům líbil předmět, kde by si mohli jen hrát, jsem dostala spoustu kladných odpovědí. Z toho vyplývá, že by většina uvítala dramatickou výchovu na svých školách. Což se dalo samozřejmě předpokládat. Je to také dané tím, jakou formou jsem tuto otázku podala.

Žáci, kteří chodí na kroužek nebo předmět dramatické výchovy uvádějí, že nenacvičují jen pohádky a příběhy, ale že hrají i různé hry.

Z poslední otázky v dotazníku, co by žáci v předmětu raději upřednostnili, vyplynulo, že většina chlapců by raději hrála různé hry. U dívek není tento poměr tolik jednoznačný, zvláště na ZŠ v Postupicích.

6. VLASTNÍ PŘEDSTAVA SAMOSTATNÉHO PŘEDMĚTU DRAMATICKÁ VÝCHOVA

6.1 Napodobovat či tvořit?

Eva Machková uvedla, že by dramatická výchova měla být plnohodnotná z hlediska zúčastněných dětí. Děti by tu měly tvořit, společně vytvářet inscenace, vše prožívat, pak je teprve hra jedinečná. Pokud by děti měly jen nacvičovat předepsané repliky a nedaly by do postavy něco ze sebe, tak by se dostatečně nerozvíjely, nevyužili svou fantazii a tvořivost. Takový předmět pak nemá žádný smysl.

Názor Miloslava Dismana na tuto problematiku je takový, že když budeme chtít naučit dítě hrát na scéně, musíme ho odnaučit napodobovat danou roli, ať si raději hraje na ni, ať ji tvoří po svém.

Proto tu musí být, jako v jiných předmětech, určeny cíle, které se týkají rozvoje jak osobnostního tak i sociálního. Děti by se měly naučit vyjadřovat své myšlenky, uplatnit nápady, naslouchat druhým, rozvíjet fantazii a tvořivost, pracovat ve skupině aj.

6.2 Práce vedoucího

Věděla jsem, že bych dramatickou výchovu jednou chtěla učit, i když jsem v tomto oboru „laik“. Chtěla jsem být u toho, když žáci tvoří něco svého, ukazují jinou stránku své osobnosti než v jiných hodinách.

Než jsem začala vyučovat zájmový kroužek dramatické výchovy na ZŠ v Postupicích, kam dochází 10 žáků z 2. – 5. ročníku, byla jsem plná ideálů. Myslela jsem si, že žáci, kteří se do kroužku přihlásí, budou pro práci nadšení a budou s chutí spolupracovat. Ale oni brzy zjistí, že hodina je uvolněná

a mohou zde vyjadřovat své emoce, bohužel někdy přes přiliš. Musím být na hodinu dobře připravena a žáky správně motivovat, aby je cvičení zaujalo. Také tu nesmí chybět autorita. Vždy, když se žáci do hry přesmíru zapálí a poznám, že už takové „řádění“ nevede ku prospěchu, musím zasáhnout, aby průběh dramatické výchovy znovu směřoval k daným cílům.

Aby se mi v hodinách dařilo, přečetla jsem si pár publikací. Jednou z nich je *Hrajeme si s pohádkami* od Iriny Ulrychové, Vlasty Gregorové a Hany Švejdvé. Tam je uvedeno, čemu by vyučující měl věnovat pozornost. Například by měl vytvořit přátelskou a bezpečnou atmosféru, kde jsou stanovena nějaká pravidla, aby se žáci nebáli vyjadřovat své pocity a uplatňovat nápady. Dále musí vybírat pro žáky samá přitažlivá témata, která opravdu zaujmou a nesmí zapomenout na vhodnou motivaci. Měl by také respektovat velkou potřebu pohybu žáků a s tímto předpokladem se na hodinu správně připravit. Zadáání činností a úkolů by mělo být jednoduché, srozumitelně formulované a pestré.

Publikace *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení* od Renaty Šikulové a Vlasty Rytířové tuto skutečnost doplňují. Aby se v hodinách dařilo, měl by vyučující žáky povzbuzovat, chválit a v pravou chvíli vyprovokovat. Pokud žáci vedou aktivitu jiným směrem, než měl vyučující v plánu, neměl by tomu bránit, ale ocenit jejich tvořivý přístup.

6.3 Cvičení a hry

Jak z dotazníků vyplynulo, tak by učitelé dramatickou výchovu vyučovat nechtěli. A to protože nemají k tomuto předmětu vztah a neví, co obsahuje.

Eva Machková obsah dramatické výchovy popsala. Zjistila jsem tedy, že to není jen o nacvičování divadelního představení, ale i o hraní různých her, které rozvíjí osobnost žáka.

Žáci z dotazovaných škol by do výuky raději zahrnuli zábavné hry a učitelé hry (cvičení) na rozvoj slovního vyjadřování a rozvíjení tvořivosti a fantazie. Také si myslím, že jsou tyto vybraná cvičení v předmětu důležitá a některá jsem s žáky vyzkoušela. K inspiraci v hodinách mi byly nápomocny tituly *Receptář dramatické výchovy* od Miloslava Dismana a *Metodika dramatické výchovy* od Evy Machkové, kde oba autoři popisují různé hry a cvičení, které by v dramatické výchově neměly chybět.

Na rozvoj tvořivosti a fantazie jsem v hodinách použila cvičení, jako je např.:

- Jeden z žáků vyloží na stůl věci, které měl u sebe. Vymyslí si o nich nějakou historku. Ostatní si vymyslí jinou. Pak rozhodneme, která je nejzajímavější, která se mohla stát a která je moc pohádková.

- Pantomimou vyprávět příhodu ze školního výletu, z letního tábora, z lyžařského výcviku.

(Miloslav Disman, *Receptář dramatické výchovy*, 1982, s. 51, 55)

Obrázek č. 1

- Každý hráč napíše na list papíru tři souhlásky, papíry se vymění a souhlásky se doplní samohláskami tak, aby vzniklo fantastické slovo. Opět vyměnit papíry. Pod slovo každý napíše řadu krátkých větiček, které o tomto slově vypovídají.

(Eva Machková, *Metodika dramatické výchovy*, 2005, s. 82)

Z žáky jsem v hodinách vyzkoušela i tato cvičení na rozvoj slovního vyjadřování:

- Žáci vypravují krátkou příhodu o létu a malém hrádku, abychom v ní objevili slovo letohrádek. Jeden žák vypráví o horách a druhý o míru a posluchači uhodnou jméno Horymír. (Miloslav Disman, Receptář dramatické výchovy, 1982, s. 60)

Obrázek č. 2

- Rytmičné otázky a odpovedi: Otázka s vytleskáním, odpoveď plynule v udanom rytme také s vytleskáním.
- Hry na Mart'ana: Ne Zem přišel Mart'an, učí se naši řeč, ale mnoho slov ještě nezná, proto se na vše vyptává. Hráči důkladně vysvětlují, aby Mart'anovi objasnili podstatu věci.
(Eva Machková, Metodika dramatické výchovy, 2005, s. 127, 131)

6.4 Dramatická hra

Zde je problém určit, kdy začít nacvičovat nějaké divadelní představení. Na začátku mé praxe jsem tento problém řešila. Lidé od dramatického kroužku očekávali nějaký produkt ve formě divadelního představení. V hodinách jsme zatím hráli jen různé hry a „divadlo“ stále odkládali. Myslím si, že první dramatickou hru je třeba vybírat obezřetně. Na této hře se žáci naučí hrát s postavou, tvořit a vymýšlet si. Zjistí, že je to dovoleno. Nemusí se doslova učit daný text. Mohou si ho přimyslet, některý vymyslet nebo zformulovat jinak.

Obrázek č. 3

Proto jsem žákům vybrala jednoduché veršované pohádky, Budulínek smlouvá a Malá pohádka o řepě od Františka Hrubína, které ve své publikaci *Dětský přednes a dramatický projev* uvedli Miloslav Disman a Vratislav

Kubálek. V těchto pohádkách

si žáci s textem moc pohrát nemohou, ale jejich tvořivost a improvizace mě překvapila. Když nemohli měnit text, tvořili alespoň pohybovou stánku svého projevu, což dělalo hru jedinečnou.

Na ŽŠ v Postupicích učím žáky 2. třídy. Přemýšlela jsem, jakou divadelní scénku nacvičíme na vánoční besídku. Po zkušenostech s žáky v dramatickém kroužku, kde jsem byla svědkem dětské tvořivosti a fantazie, jsem vybrala hru *Narození Ježíška* z publikace *Děti hrají divadlo* od Evy Cílkové a Ireny Hříbkové. Autorky tu mezi dialogy vkládají zpěv různých vánočních koled. Aby hra byla pro žáky jednodušší a mohli se věnovat jen pohybové tvorbě, všechnen text jsem vypustila a sestavila vánoční koledy tak, aby provázely příběhem o narození Ježíška. Žáci vymýšleli ke zpívanému textu různé tance a pózy, za které byli oceněni velkým potleskem od rodičů, dětí i učitelů.

Obrázek č. 4

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit představy učitelů i žáků o samostatném předmětu dramatická výchova a jaký je jeho přínos. Zda by tento předmět na svých školách uvítali a chtěli ho vyučovat, jak by měl vypadat a na co by se v jeho hodinách nejvíce zaměřili.

K zjištění odpovědí na dané otázky bylo potřeba provést průzkum pomocí rozhovorů a formou dotazníků, na základě kterého bylo možno stanovit závěry a vyplývající skutečnosti. Přičemž se ukázalo, že učitelé představu o podstatě dramatické výchovy mají, na svých školách by ji i uvítali (krom ZŠ v Postupicích), nicméně většina by ji vyučovat nechtěla kvůli nedostatku informací o tom, jakými způsoby ji vyučovat.

Na hlavní otázku, co je cílem dramatické výchovy, většina tázaných odpověděla překvapivě správně, a to sice, že se nejedná o představení a scénky pro různé příležitosti, ale především o rozvoj samotné osobnosti žáků (který se mimo jiné dá prakticky nacvičit ve zmíněných scénkách). Jde hlavně o rozvoj fantazie, improvizace, slovní zásoby a vyjadřování, vnímání sebe a okolí a uvědomění vzájemného vlivu. V další otázce přínosu dramatické výchovy pro žáky jsem zjistila, že žáci mohou také nalézt lásku k umění, jako je například hra na hudební nástroj nebo divadlo jako takové a v neposlední řadě posílení svého sebevědomí, vyjadřování svých pocitů a také přátelství.

Z výzkumu u žáků jsem zjistila, že většina žáků zájem o dramatickou výchovu má, všeobecně ale dívky převyšují chlapce, zvláště s přibývajícím věkem. Další zajímavý fakt je, že chlapci vítají výuku dramatické výchovy spíše formou hry, zatímco dívky se rády vcítí do jiné osoby a nacvičují různé společenské situace formou scének a divadla.

Průzkum byl proveden na třech základních školách – v Postupicích (venkovský typ), v Benešově, ve Vlašimi a byly mi poskytnuty podklady, které mi velmi pomohly při zpracování diplomové práce.

Doufám, že poznatky získané při zpracovávání diplomové práce pomohou v mém profesním životě a běžnému čtenáři pomohou usnadnit proniknutí do dané problematiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- CÍLKOVÁ, EVA; HRÁBKOVÁ, IRENA, *Děti hrají divadlo*, Portál, 2005
- DISMAN, MILOSLAV, *Receptář dramatické výchovy*, SPN, ed. Učebnice pro střední školy, Praha, 1982
- DISMAN, MILOSLAV; KUBÁLEK, VRATISLAV, *Dětský přednes a dramatický projev*, SPN, ed. Na pomoc učitelům, Praha, 1968
- MACHKOVÁ, EVA, *Metodika dramatické výchovy. Zásobník dramatických her a improvizací*, STD, Praha, 1992
- MACHKOVÁ, EVA, *Metodika dramatické výchovy. Zásobník dramatických her a improvizací*, STD, Praha, 2005, 10. vydání
- MACHKOVÁ, EVA, *Jak se učí dramatická výchova*, AMU, Praha, 2004
- MÉGRIEROVÁ, DOMINIQUE, *100 námětů pro dramatickou výchovu*, Portál, 1999
- PRŮCHA, JAN; WALTEROVÁ, ELIŠKA; MAREŠ, JIŘÍ, *Pedagogický slovník*, Portál, 2003
- ŠIKULOVÁ, RENATA; RYTÍŘOVÁ, VLASTA, *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*, GRADA, 2006
- ULRYCHOVÁ, IRINA; GREGOROVÁ, VLASTA; ŠVEJDOVÁ, HANA, *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*, Portál, 2000
- VALENTA, JOSEF, *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik(srovnání systémů)*, ISV nakladatelství Praha, 1999

INTERNETOVÉ ZDROJE

http://cs.wikipedia.org/wiki/Dramatická_výchova/

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf

<http://www.zsben.cz/nove/index.php>

<http://www.zspostupice.cz/>

<http://www.zsvorlina.cz/>

PŘÍLOHY

A) Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

Dotazník

Vážení učitelé,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku, který je součástí výzkumu mé diplomové práce s názvem **Způsoby a možnosti dramatické výchovy jako samostatného předmětu na 1. stupni ZŠ** na Pedagogické fakultě JU v Českých Budějovicích. Dotazník je zcela anonymní.

Předem Vám děkuji za ochotu a spolupráci.

Ivana Svobodová

1. Co se Vám vybaví, když se řekne: *Dramatická výchova*?

2. Funguje ve vaší škole kroužek dramatické výchovy? *ANO - NE*

3. Pokud ano, je o tento kroužek zájem?

ANO – SPÍŠE ANO - NEVÍM – SPÍŠE NE - NE

4. Souhlasil/a byste s tím, aby se dramatická výchova vyučovala jako samostatný předmět na 1. stupni ZŠ? *ANO - NE*

5. Chtěl/a byste tento předmět učit?

ANO - NE

6. Kdybyste měl/a možnost tento předmět vyučovat, co byste zahrnul/a do výuky?

(Vaši odpověď, prosím, označte **křížkem.**)

HRY TÝKAJÍCÍ SE OSOBNOSTNÍHO A SOCIÁLNÍHO ROZVOJE ŽÁKA	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Improvizace na nějaké téma					
Rozvíjení tvořivosti a fantazie					
Cvičení smyslového vnímání					
Pantomima					
Mimojazyková komunikace a spolupráce s ostatními hráči					
Rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč					
PŘÍPRAVA NA DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ	-	-	-	-	-
Nácvik divadelního představení					
Výroba kostýmů a kulis					
Vymýšlení vlastních divadelních scének					
Nácvik už napsaných (zpracovaných) divadelních her od jiných autorů					

jiné: _____

**7. Myslíte si, že by dramatická výchova měla nějaký přínos pro žáky?
Jaký?**

B) Dotazník pro žáky 2. – 5. ročníků ZŠ

Dotazník

Zakroužkuj správnou odpověď.

Jsem:

dívka

chlapec

Chodím do _____ třídy.

1. Chtěl/a bys někdy hrát s kamarády divadlo?

ANO – NE

2. Zkoušel/a jsi to už někdy?

ANO – NE

3. Jestli ano, koho jsi hrál/a? _____

4. Bavilo by tě si hrát na někoho jiného?

ANO - NE

5. Líbil by se ti ve škole předmět,

kde by sis mohl/a se spolužáky jen hrát?

ANO – NE

6. Máte ve vaší škole nějaký takový předmět nebo kroužek?

ANO, VYUČOVACÍ PŘEDMĚT – ANO, KROUŽEK – NE, NEMÁME

7. Jestli ano, chodíš na tento předmět nebo kroužek?

ANO – NE

Několika slovy popiš, jak tam pracujete.

8. V tomto vyučovacím předmětu bych raději:

HRÁL/A KRÁTKÉ ZÁBAVNÉ HRY – NACVIČOVAL/A DIVADLO

C) Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1

Zájem o už zavedený zájmový kroužek (předmět) dramatická výchova na základních školách

Tabulka č. 2

Zájem o zavedení dramatické výchovy jako samostatného předmětu do základních škol

Tabulka č. 3

Zájem o vyučování předmětu dramatická výchova na základních školách

Tabulka č. 4

Vymezení obsahu učiva dramatické výchovy na ZŠ v Postupicích

Tabulka č. 5

Vymezení obsahu učiva dramatické výchovy na ZŠ v Benešově

Tabulka č. 6

Vymezení obsahu učiva dramatické výchovy na ZŠ ve Vlašimi

Graf č. 1

Srovnání zájmů učitelů základních škol o improvizaci na nějaké téma

Graf č. 2

Srovnání zájmů učitelů základních škol o rozvíjení tvořivosti a fantazie

Graf č. 3

Srovnání zájmů učitelů základních škol o cvičení smyslového vnímání

Graf č. 4

Srovnání zájmů učitelů základních škol o pantomimu

Graf č. 5

Srovnání zájmů učitelů základních škol o mimojazykovou komunikaci a spolupráci s ostatními hráči

Graf č. 6

Srovnání zájmů učitelů základních škol o rozvoj slovního vyjadřování a odstranění zábran brzdících řeč

Graf č. 7

Srovnání zájmů učitelů základních škol o nácvik divadelního představení

Graf č. 8

Srovnání zájmů učitelů základních škol o výrobu kostýmů a kulis

Graf č. 9

Srovnání zájmů učitelů základních škol o vymýšlení vlastních divadelních představení

Graf č. 10

Srovnání zájmů učitelů základních škol o nácvik už napsaných divadelních her od jiných autorů

Tabulka č. 7

Zájem žáků hrát divadlo

Tabulka č. 8

Počet žáků, kteří si zkusili zahrát divadlo

Tabulka č. 9

Počet žáků, kteří by si rádi hráli na někoho jiného

Tabulka č. 10

Zájem žáků o předmět dramatická výchova

Tabulka č. 11

Výběr obsahu předmětu dramatická výchova dle přání žáků

D) Seznam obrázků

Obrázek č. 1

Ukázka cvičení na rozvoj tvořivosti a fantazie z hodiny zájmového kroužku
dramatická výchova na ZŠ v Postupicích

Obrázek č. 2

Ukázka cvičení na rozvoj slovního vyjadřování z hodiny zájmového kroužku
dramatická výchova na ZŠ v Postupicích

Obrázek č. 3

Malá pohádka o řepě od Františka Hrubína z vánoční besídky na ZŠ
v Postupicích

Obrázek č. 4

Narození Ježíška z vánoční besídky na ZŠ v Postupicích